Ze zbiorów
Działu Dokumentacji PWSTA SP

Bruno Jasieński

Bal manekinów

Teatr
Powszechny
w Łodzi

Ze zbiorów
Działu Dokumentacji ZG ZASP

Bruno Jasieński

Bal manekinów

Przekład Anatol Stern

Teatr Powszechny w Łodzi

Tytus Czyżewski – Portret Brunona Jasieńskiego

Bruno Jasieński

But w butonierce

Zmarnowałem podeszwy w całodziennych spieszeniach,
Teraz jestem słoneczny, siebiepewny i rad.
Idę młody, genialny, trzymam ręce w kieszeniach,
Stawiam kroki milowe, zamaszyste, jak świat.

Nie zatrzymam się nigdzie na rozstajach, na wiorstach,
Bo mnie niesie coś wiecznie, motorycznie i przed.
Mijam strachy na wróble w eleganckich windhorstach,
Wszystkim kłaniam się grzecznie i poprawiam im pled.

W parkocieniu krokietni – jakiś meeting panieński.
Dyskutują o sztuce, objawiając swój traf.
One jeszcze nie wiedzą, że gdy nastał Jasieński,
Bezpowrotnie umarli i Tetmajer i Staff.

One jeszcze nie wiedzą, one jeszcze nie wierzą.
Poezyjność, futuryzm – niewiadoma i X.
Chodźmy biegać, panienki, niech się główki odświeżą –
Będzie lepiej smakować poobiedni jour-fixe.

Przeleciało gdzieś auto w białych kłębach benzyny,
Zafurkotał na wietrze trzepocący się szal.
Pojechała mi bajka poza góry doliny
I nic jakoś mi nie żal, a powinno być żal...

Tak mi dobrze, tak mojo, aż rechoce się serce.
Same nogi mnie niosą gdzieś – i po co mi, gdzie?
Idę młody, genialny, niosę BUT W BUTONIERCE,
Tym co za mną nie zdążą echopowiem: – Adieu! –

Kalendarium życia i twórczości Brunona Jasieńskiego

1901

Bruno Jasieński, syn Jakuba i Marii Zysmanów urodził się 17 lipca 1901 roku w Klimontowie pod Sandomierzem

1914–1918

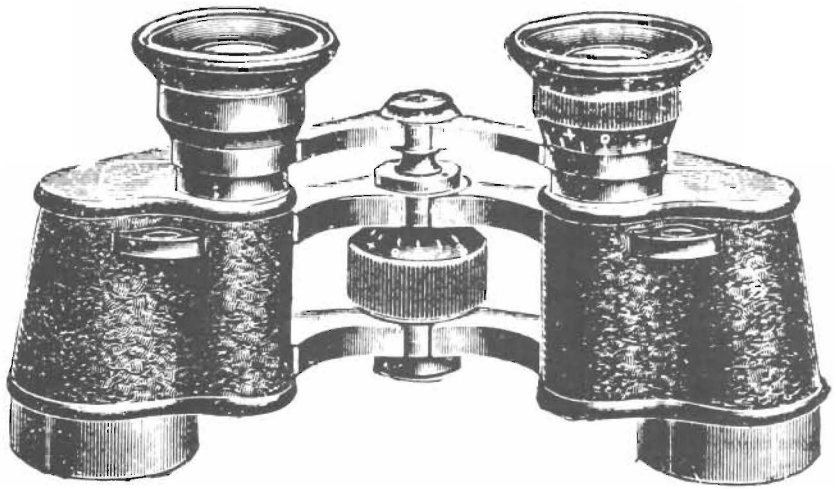
Lata nauki w gimnazjum, najpierw w Warszawie, potem w Moskwie w gimnazjum polskim Centralnego Komitetu Obywatelskiego. Egzamin maturalny Jasieński zdaje w Moskwie w 1918 roku, z tego okresu pochodzą pierwsze próby literackie, między innymi tłumaczenia poezji rosyjskiej

1919

Rozpoczyna studia na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, w tym samym roku zakłada klub futurystów polskich *Katarynka*

1921

Ukazuje się debiutancki tomik poezji *But w butonierce* a także wypowiedzi programowe *Mańifest w sprawie poezji futurystycznej*, *Mańifest w sprawie krytyki artystycznej*, *Mańifest w sprawie ortografii fonetycznej* – zamieszczone w *Jednodńiuwce futurystów* wydanej w

Krakowie; z tego też roku pochodzi ulotka, wspólne dzieło Brunona Jasieńskiego i Anatola Sterna *Nuż w bżuhu*. Oto jej fragment:
«30000 egzemplaży mańifestu futurystuw – rozhwytano po całej polsce w ćągu 14 dni. dźgnęte nożem w bżuh ospałe bydlę sztuki polskiej zaczęło ryczeć, pszez otwur żygnęła lawa futuryzmu. obywatele, pomóżće zedżeć z was wasze znoszone od codźennego użytku skury, dosyć włuczeńa za sobą partyjnyh haseł w rodzaju: bug i ojczyzna».
Bruno Jasieński bierze udział w wielu, niekiedy skandalicznych, wieczorach poetyckich, podczas jednego z nich poeta zostaje dotkliwie pobity.

1922

Powstaje poemat *Pieśń o głodzie*. Kolejne tomiki poezji Jasieńskiego uznane zostają za najdojrzalsze osiągnięcia polskiego futuryzmu. Ukazują się pierwsze parodie poezji Jasieńskiego pióra między innymi Juliana Tuwima i Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego.

1923

Ukazuje się powieść *Nogi Izoldy Morgan*; Jasieński wiąże się z działalnością polskich komunistów, z tego okresu pochodzą przekłady poezji Majakowskiego.

1925

Represjonowany w kraju przez cenzurę i policję Jasieński wyjeżdża do Paryża, gdzie z Henrykiem Gotliebem zakłada teatr w środowisku polskich emigrantów; pracuje nad poematem *Słowo o Jakubie Szeli* (1926)

1929

L'Humanité drukuje w odcinkach powieść *Palę Paryż*; mimo protestów pisarzy a także Ligi Ochrony Praw Człowieka Jasieński zostaje przymusowo wysiedlony z Francji. Poeta decyduje się na wyjazd do Związku Radzieckiego; oto co sam

piszę o okolicznościach temu towarzyszących:

« (...) Nocą z dwunastego na trzynastego kwietnia zostałem znienacka zaskoczony w domu, aresztowany i odstawiony pod konwojem do belgijskiej granicy, stamtąd zaś automatycznie do niemieckiej, i tak doturlałem się aż do Berlina, a ponieważ republika niemiecka nie wyraziła życzenia przygarnięcia mnie w swych granicach, to przez Szczecin na niemieckim parostatku przybiłem wkrótce do Leningradu.

W Związku Radzieckim przebywam już dwa lata. Praca partyjna i społeczna w kraju, budującym w niesłychanym tempie socjalizm w pierścieniu blokady imperialistycznej, nie pozostawia mi wiele czasu dla twórczości literackiej. Napisałem w tym czasie sztukę – groteskę *Bal manekinów*, wyszydzającą współczesną zachodnią socjaldemokrację. Pobudziła mnie do tego nieobecność w naszym rewolucyjnym repertuarze spektakli wesołych, które by widzowi proletariackiemu dawały możliwość pośmiać się przez dwie godziny z jego wrogów zdrowym, beztroskim śmiechem, dającym rewolucyjny trening. (...) Wierszy tymczasem nie piszę. (...) W obliczu tych przeogromnych zadań, jakie partia i budownictwo socjalistyczne stawiają przed każdym radzieckim pisarzem, rola, jaką mogą odegrać wiersze w języku polskim, jest bardzo i bardzo niewielka. (...) Uczę się pisać po rosyjsku. Mam pomysł dużego poematu o budownictwie. Chcę go napisać w języku rosyjskim. Oto zadanie. Być może iż mu nie podołam. Lecz doświadczenie trzynastu lat rewolucji pokazuje, że dla bolszewików rzeczy niemożliwe nie istnieją». (Bruno Jasieński, *Coś w rodzaju autobiografii*, Moskwa 1931)

1930

Jasieński angażuje się w życie środowisk artystycznych, między innymi wchodzi w skład zarządu moskiewskiego ugrupowania pisarzy proletariackich; zostaje redaktorem dwóch czasopism, redagowanej w

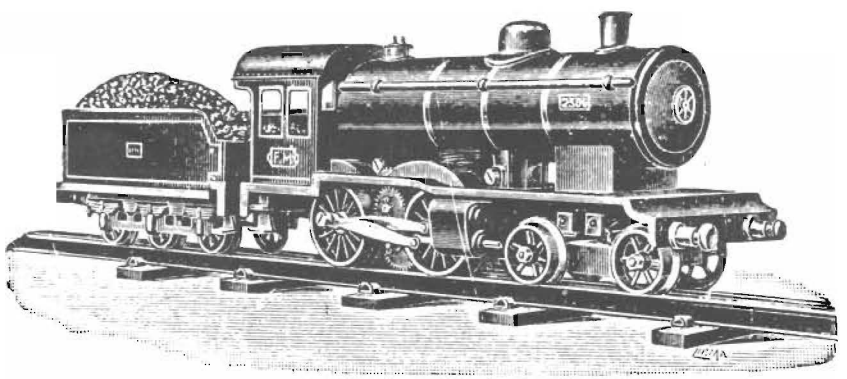
języku polskim *Kultury Mas* i czterojęzycznej *Internacionalnoj litieratury*.

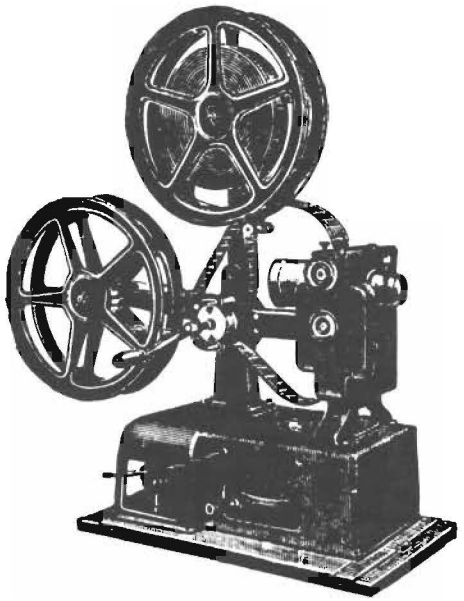
1931

Powstaje pierwszy pisany w języku rosyjskim utwór Brunona Jasieńskiego – *Bal manekinów*. Dramat ukazuje się w Moskwie, poprzedza go przedmowa pióra ludowego komisarza oświaty Anatola Łunaczarskiego. Oto fragment tego tekstu, będącego żarliwą obroną zarówno dramatu, jak i jego autora:

« (...) w swej znakomitej komedii *Bal manekinów* Jasieński stanął zdecydowanie po stronie artystycznie tendencyjnej fantastyki. Rzecz jasna, iż krytyk, który zapytałby, czy nie ma w sobie czegoś z «mistyki» bal pozbawionych głów manekinów, przybyłych ze wszystkich pracowni krawieckich miasta do wspólnej sali, aby upoić się ruchem – naraziłby się tylko na śmieszność. Każdy pojmuje, że nie ma to nic wspólnego z mistyką, że autor wprowadzając skondensowaną fantastykę posługuje się tu jedynie swoistym chwytem literackim. Można jednak zadać pytanie: na co komu potrzebna jest taka fantastyka? Czy nie lepiej przedstawić te same wydarzenia i typy bardziej sugestywnie, w ramach komedii realistycznej? Odpowiem: oczywiście, że było to w pełni możliwe. Lecz ów stosunkowo skąpy materiał, jakim posłużył się w tym wypadku Jasieński w celu scharakteryzowania swych mieszczuchów i socjalistów, ogromnie zyskuje na tym, iż został pokazany w nowym zwierciadle, deformującym co prawda realne proporcje, lecz za to znakomicie podkreślającym te cechy rzeczywistości, które autor pragnął ukazać w sposób możliwie jak najbardziej plastyczny.

Można zapytać również, czy nie

osłabiają wrażenia liczne niekonsekwencje wynikające z fantastycznego pomysłu sztuki. Istotnie, pozbawione głów manekiny i bezgłowy, jak one, Leader mówią, chociaż są pozbawione ust, widzą, chociaż nie mają oczu itd. Można mnożyć tego rodzaju «perfidne» pytania dotyczące filozofii i psychologii drewnianych manekinów, czy też pozbawionego głowy człowieka, który mimo iż jest bez głowy, biega sobie jak gdyby nigdy nic.
Ale oczywiście, byłoby to tylko najzwyklejszym «szukaniem dziur w całym». Należy zdobyć się na wewnętrzną wolność i traktować całą tę fantastykę podobnie, jak traktowali Grecy taką samą barwną maskaradę w sztukach swego Arystofanesa.»

1932–33

W Związku Radzieckim ukazuje się dwutomowa powieść Jasieńskiego *Człowiek zmienia skórę*

1935–36

Jasieński pisze opowiadania *Nos*, *Główny winowajca* oraz *Męstwo*, a także powieść, której nie udaje mu się ukończyć – *Zmowa obojętnych*

1937

Poeta zostaje aresztowany jako «wróg komunizmu», przebywa w więzieniu na Butyrkach.

1939

Bruno Jasieński zostaje zesłany na Kołymę. W drodze, w okolicach Władywostoku wśród więźniów wybucha epidemia tyfusu. Prawdopodobnie Jasieński umiera w szpitalu więziennym.
Po jego śmierci ze sprzedaży i bibliotek radzieckich znikają książki jego autorstwa. W Polsce po wojnie w 1946 roku ukazuje się jeszcze *Słowo o Jakubie Szeli*, a od 1949 roku nazwisko Jasieńskiego nie pojawia się nawet pod jego autorstwa przekładami poezji rosyjskiej. Brunona Jasieńskiego zrehabilitowano pośmiertnie dopiero po XX Zjeździe KPZR w 1956 roku.

Reżyseria Jan Buchwald

Scenografia Jerzy Juk-Kowarski

Choreografia Janina Niesobska

Współpraca scenograficzna Jadwiga Garda-Łukaszewska

Asystent reżysera Artur Majewski

Inspicjent Alicja Furmańczyk

Sufler Alina Falana

Premiera grudzień 1990

Obsada:

Manekin 1 męski – Krzysztof Krupiński

Manekin 2 męski – Lucjan Wiernek

Manekin 3 męski / Lokaj 1 – Artur Majewski

Manekin 4 męski – Mirosław Siedler

Manekin 5 męski / Delegat 2 – Mirosław Henke

Manekin 6 męski / Lokaj 2 – Jacek Łuczak

Manekin rozm. 46 męski / Pan 6 – Zbigniew Niewczas

Manekin rozm. 48 / Pan 4 – Włodzimierz Tympalski

Manekin rozm. 50 / Pan 5 – Andrzej Łągwa

Manekin męski – Strażnik 1 / Delegat 1 – Bogdan Sobiesiak

Manekin męski – Strażnik 2 / Komisarz policji – Euzebiusz Olszewski

Manekin 1 damski – Barbara Szcześniak

Manekin 2 damski – Ilona Bartosińska

Manekin 3 damski – Ewa Harasimowicz

Manekin 4 damski / Pani 1 – Julitta Sękiewicz

Manekin 5 damski / Pani 2 – Małgorzata Pietrzak

Manekin 6 damski / Pani 3 – Barbara Połomska

Manekin 7 damski / Pani 4 – Małgorzata Flegel

Manekin 8 damski / Pani 5 – Grażyna Suchocka

Manekin 9 damski / Pani 6 – Beata Bajerska

Manekin w futrze damski – Małgorzata Wachecka

Paul Ribandel / Manekin Leader – Rafał Żabiński

Pan Arnaux – Mieczysław A. Gajda

Angelika Arnaux – Mariola Krysińska

Pan Levasin – Zbigniew Szczapiński

Solange Levasin – Gabriela Sarnecka

Devignard – Jerzy Szpunar

Pan 1 – Tadeusz Sabara

Pan 2 – Michał Szewczyk

Pan 3 – Brunon Bukowski

Teatr Powszechny
Łódź, ul. Obrońców Stalingradu 21

Dyrektor naczelny i artystyczny

Zastępca dyrektora – Zdzisław Kieroński
Sekretaria literacki – Magda Kulesza-Kopka
Koordynator pracy artystycznej – Ilona Surowiec
Biuro Obsługi Widzów – Henryka Świątek
Kierownik techniczny – Waldemar Janek
Kierownik administracyjno-gospodarczy – Stanisław Kościński
Kierownicy pracowni:
krawieckiej – Bożena Stangreciak
perukarskiej – Anna Kochańska
malarsko-modelatorskiej – Bernardyn Pikora
stolarskiej – Antoni Popiołek
ślusarskiej – Michał Kłosiński
szewskiej – Józef Jaworski
tapicerskiej – Longin Lichawski
Kierownik oświetlenia – Edward Maryniak
Operator dźwięku – Andrzej Linica
Kierownik sceny – Marek Dudaczyk
Rekwizytor – Barbara Majewska
Inspicjenci – Alicja Furmańczyk, Krystyna Sabara
Sufler – Alina Falana

Redakcja programu – Magda Kulesza-Kopka
Opracowanie graficzne – Krzysztof Jerominek
Wybór ilustracji – Daniel Mróz i Krzysztof Jerominek

Cena

Bilety indywidualne i zbiorowe prosimy zamawiać w Biurze Obsługi Widzów, Łódź ul. Obrońców Stalingradu 21, tel. 33 50 36 (również telefonicznie`
Kasa Teatru Powszechnego czynna jest codziennie w godzinach 12.30--19.30

Ze zbiorów
Działu Dokumentacji ZG ZASP

OFICYNA OLSZYNKA · WARSZAWA, CHEŁMŻYŃSKA 155